

Språkvansker hos elever

Språkvansker handler om problemer med å forstå språk, uttrykke seg muntlig og uttale språklydene. For noen går språk- og talevanskene over i løpet av det første skoleåret, men for mange vedvarer vanskene, og noen utvikler lese- og skrivevansker.

Hva menes med språkvansker?

- a) problemer med å forstå språk
- b) uttrykke seg muntlig
- c) uttale språklydene

Vi deler språkvansker i tre grupper:

Ekspressive språkvansker:	Vansker med å snakke og uttrykke seg, men språkforståelsen er god. Ekspressiv betyr å uttrykke seg.
Reseptive vansker:	Vansker med å forstå. I de fleste tilfellene vil en også være svakere til å uttrykke seg. Reseptivt betyr å forstå.
Artikulasjonsvansker:	Vansker med å uttale språklydene.

Forskning viser at det er sterk sammenheng mellom evnen til å uttrykke seg muntlig og evnen til å forstå språk. Studier har også vist at elever kan streve med spesifikke funksjoner innen språk, for eksempel grammatikk eller bøyning av verb.

Internasjonalt arbeides det med nye inndelinger av språkvansker. I stedet for å dele inn vanskene i to kategorier, enten evne til å uttrykke seg eller evne til å forstå, er det nå foreslått å bruke det mer overordnede begrepet kommunikasjonsvansker. Kommunikasjonsvanskene kan deles inn i flere undergrupper og disse utgjør utviklingsvansker som er knyttet til språk, tale og kommunikasjon.

Kommunikasjonsforstyrrelsene favner følgende:

- 1) språkvansker
- 2) vansker med språklyder
- 3) stamming som startet i barnealderen
- 4) vansker med bruk av språket (pragmatiske vansker)
- 5) kommunikasjonsvansker som ikke er dekket av de spesifikke kategoriene ovenfor

Kommunikasjonsvansker deles inn i fire undergrupper:

1. Språkvansker:	<i>Språkvansker</i> innebærer at tilegnelse og bruk av språkferdigheter er svakere enn forventet for alderen. Vanskene kan knyttes til en eller flere områder; ordforråd, grammatikk eller fortellerevne. Disse vanskene skal være så alvorlige at de påvirker funksjonell kommunikasjon, sosial deltakelse og skolefaglig mestring.
2. Uttalevansker	Elever kan ha vansker med å artikulere en eller flere av de lydene (fonem) som utgjør talespråket. For å uttale lydene tydelig kreves det både at barnet har kunnskap om lydsystemet (fonologi), kan koordinere de munnmotoriske bevegelsene som kreves for uttalen (dvs. kjeve, tunge og lepper) og tilpasse pust og lydsetting.
Taleflytvansker (stamming)	Taleflytvansker som starter i barnealderen, også kjent som stamming, betyr at eleven har vansker med å snakke med normal taleflyt. Vansken kan arte seg på flere måter, men en repetering av lyder eller stavelser, eventuelt små blokkeringer eller pauser i talen er de mest typiske vanskene. Vanskene fører ofte til engstelse og usikkerhet for å snakke, noe som kan føre til ytterligere vansker ut over taleflytvanskene.
Pragmatiske språkvansker	Pragmatiske språkvansker viser til at eleven har vansker med å bruke språket i sosiale sammenhenger. Det kan være problemer med å føre en samtale i dagligdagse situasjoner, formidle informasjon eller fortelle et handlingsforløp. Vansken kan også knyttes til manglende tilpasning av kommunikasjonen til den kontekst eleven er i. Ofte strever eleven med å kunne formulere informasjonen på nye måter dersom tilhøreren misforstår, og eleven kan streve både med språklig og ikke-språklig kommunikasjon for å regulere samhandling.

Tilleggsvansker

- 1) Elever med språkvansker har ofte tilleggsvansker. Dette gjelder spesielt for de som har vansker som varer lenge.
- 2) Barna utvikler oftere atferdsmessige, sosiale, skolerelaterte og psykiske problemer enn det barn med normal språkutvikling gjør (Ottem og Lian, 2008).
- 3) Noen barn som har språkvansker, blir sky og trekker seg tilbake, eller de får vansker med å beherske seg når de blir frustrerte (Snowling, 2006).
- 4) Det er anslått at rundt 15-30 prosent av de førskolebarna som har språkvansker, også har atferdsproblemer (Beitchman, 2001).
- 5) Barn med språkvansker kan bli avvist av jevnaldrende i lek og får i så fall ikke den samme sosiale treningen som jevnaldrende (Liiva og Cleave, 2005).
- 6) En av de hyppigste tilleggsvanskene hos barn med språkvansker er motoriske vansker (Hill, 2001), for eksempel at barna kan være klossete eller ha dårlige finmotoriske ferdigheter.
- 7) Det er ingen opplagt grunn til at språkvansker skal føre til motoriske vansker, og denne sammenhengen har derfor ofte blitt brukt til å argumentere for at spesifikke språkvansker ikke er så spesifikke allikevel, men kanskje heller en del av et større bilde.
- 8) Lese- og skrivevansker er også vanlige hos elever som har eller har hatt språkvansker (Bishop og Snowling, 2004).
- 9) Når barn med språkvansker blir voksne, har de økt risiko for psykiske vansker som sosial angst, utagering eller depresjon (Beitchman, 2001).

Hos elever som har tilleggsvansker, er språkvansken ofte vanskeligere å oppdage fordi oppmerksomheten først og fremst rettes mot tilleggsvansken. Elever med tilleggsvansker kan ha andre behov for tilrettelegging enn de som kun har språkvansker.

Vanligere hos gutter

Språkvansker er vanligere hos gutter enn jenter. I Norge er det funnet at dobbelt så mange gutter som jenter har språkvansker, basert på foreldrerapportering (Hollung-Møllerhaug, 2010).

Årsaker: Arvelighet

Forsinket språkutvikling skyldes mest sannsynlig både miljømessige og genetiske faktorer som virker sammen over tid.

For det enkelte barnet kan man ikke anta et det bare foreligger én enkelt underliggende årsaksfaktor. Språkvansker kan være et resultat av flere underliggende vansker knyttet til ulike læreforutsetninger og miljømessige forhold (Bishop, 2006).

Hvordan oppdage språkvansker i skolen

Skolen har kartleggingsmateriell som lærere kan benytte seg av for å identifisere språkvansker.

Viser til kartleggingsplan for Hustadvikaskolen for 1.-4. trinn;

Kartleggingsprøver og screeninger:	Observasjon, Språk 5-6 og Språk 6-16
20 spørsmål om språklige ferdigheter	

Tiltak som kan redusere språkvanskene

Tidlig kartlegging, utredning og iverksetting av nødvendige tiltak øker sjansen for at elever med språkvansker vil mestre de vanlige kravene de møter i barne-, ungdoms- og voksenlivet.

Tiltak på et tidlig tidspunkt har ofte avgjørende betydning for at eleven får en positiv utvikling og ikke utvikler tilleggsvansker som kan hemme barnet vel så mye som språkvansken i seg selv. Skolen kan gjennomføre en systematisk observasjon og kartlegge elevens språklige ferdigheter. Ved behov bør det henvises videre til PPT som har kompetanse til å utrede videre ved mistanke av spesifikke språkvansker.

Dersom foreldre har mistanke om at barnet har språkvansker, bør de i første omgang ta dette opp med fagpersonell i skolen. I mange tilfeller kan språkstimulering være det som skal til for å støtte elevens språkutvikling.

Kilde: [Folkeinstituttet, 2015](#)

Tiltakene bør rette seg mot følgende språklige områder:

1. Aktiviteter som skaper felles oppmerksomhet i ulike språklige sammenhenger.
2. Aktiviteter som er tenkt å fremme kunnskap om språkets betydning hvor både forståelse og bruk av språket er i fokus.
3. Aktiviteter som fremmer innsikt i språkets oppbygging (syntaks).
4. Aktiviteter som fremmer innsikt i språkets oppbygging (syntaks).
5. Aktiviteter som fremmer forståelse og bruk av språket som form (språklig bevissthet).

Kilde: [Tiltak ved språkvansker – elevsiden, 2003](#)

Til dette arbeidet anbefales det å bruke:

[Begrepslæring – en strukturert undervisningsmodell](#)

Les mer om språkvansker hos: [Dysleksi Norge](#)

Film: [Språkvansker i barnehagen](#) (Språkløyper). Innholdet er rettet mot barnehagen, men er også relevant for lærere i barneskolen.

Referanser

Beitchman, J.H., Wilson, B., Johnson, C.J., Atkinson, L., Young, A., Adlaf, E. et al. (2001). Fourteen-year follow-up of speech/language-impaired and control children: psychiatric outcome. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40(1), 75-82.

Bishop, D.V.M. (2006). What causes Specific Language Impairment in Children? *Current directions in psychological science*, 15(5), 217-221.

Bishop, D. V. M. & Snowling, M. J. (2004). Developmental dyslexia and specific language impairment: Same or different? *Psychological Bulletin*, 130, 858-886.

Hill, E. L. (2001). Non-specific nature of specific language impairment: a review of the literature with regard to concomitant motor impairments. *Int J Lang Commun.Disord*, 36, 149-171.

Hollung-Møllerhaug, L. (2010). Forekomst av språkvansker hos norske barn. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47. 608-610.

Liiva, C. A. & Cleave, P. L. (2005). Roles of Initiation and Responsiveness in Access and Participation for Children With Specific Language Impairment. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 48, 868-883.

Ottem, E. & Lian, A. (2008). Kapittel 2. Spesifikke språkvansker. I Bele, I. V. (Ed.). *Språkvansker. Teoretiske perspektiver og praktiske utfordringer*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag.

Snowling, M. J., Bishop, D. V. M., Stothard, S. E., Chipchase, B., & Kaplan, C. (2006). Psychosocial outcomes at 15 years of children with a preschool history of speech-language impairment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 759-765.

Utarbeidet av:

Anita Myren, ressurslærer